

Rafel Nadal

ΒΡΑΒΕΙΟ
Ramon
Llull
2 0 1 9

Ο γιος του Ιταλού

Μετάφραση: Αγγελική Βασιλάκου

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Έφεξ' η ροδοδάχτυλη της νύχτας κόρη Αυγούλα,
ζέφανε, κι ανεβήκανε στ' ωριόφαντο τ' αμάξι,
κι αφήκανε τα ξώθυρα του βουητερού του πύργου·
δίνει βιτσιά στ' αλόγατα, κι αυτά γοργοπετάξαν,
κι ίσια στους κάμπους τους σπαρτούς κατέβηκαν πετώντας,
και δρόμο κόψανε πολύ με την ορμή που πήραν.
Κι έγειρ' ο ήλιος το βραδύ, κι απόσκιασαν οι δρόμοι.¹

Ομήρου *Οδύσσεια*, ραψωδία γ
(Ο Τηλέμαχος ταξιδεύει στη Σπάρτη
αναζητώντας νέα για τον πατέρα του.)

¹ Σ.τ.Μ.: Όμηρος, *Οδύσσεια*, μετάφραση Αργύρη Εφταλιώτη, Εκδόσεις Δωδώνη, 1997· έχει διατηρηθεί η στίξη και η ορθογραφία της παραπάνω έκδοσης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η καταλανική οικογένεια 11

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Ο νεαρός που σφύριζε ναπολιτάνικα τραγούδια..... 87

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Το κορίτσι που φύτευε κινέζικα γαρίφαλα 161

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η ιταλική οικογένεια 337

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ..... 371

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ..... 381

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ 383

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η καταλανική οικογένεια

Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

*Κοιμητήριο του Κάλντες ντε Μαλαβέγια,
26 Ιουνίου 2016*

Ο Ματέου μιλούσε δίχως να με κοιτάζει· διηγούνταν μεγάλωφωνα την κηδεία της μητέρας του, πριν από δεκατρία χρόνια, λες και διαδραματιζόταν τούτη τη στιγμή μπροστά μας:

«Αιώνια ανάπαυση δώσε, Κύριε, και είθε αιώνιο φως να τη φωτίζει. Αναπαύσου εν ειρήνη», είπε ο ιερέας καθώς θυμιάτιζε για τελευταία φορά το φέρετρο.

»Τότε εμείς οι έξι σηκώσαμε την κάσα με το λείψανο της μαμάς μέχρι την κόγχη², στη δεύτερη σειρά, και κάναμε μερικά βήματα πίσω αναζητώντας προστασία στον ίσκιο των δυο κυπαρισσιών που ορθώνονταν το ένα πλάι στο άλλο, ολόιδια, σαν δίδυμα αδέρφια. Για αρκετή ώρα δεν ακουγόταν τίποτε άλλο, παρεκτός ο μεταλλικός ήχος από το μυστρί πάνω στα τούβλα καθώς ο εργάτης τα ίσιωνε για να κλείσει την κόγχη. “Κλακ, κλακ, κλακ.”

² Σ.τ.Μ.: Στα καθολικά κοιμητήρια τα φέρετρα συχνά τοποθετούνται σε ταφικές κόγχες λαξευμένες στον τοίχο.

»Η ολιγομελής ομάδα σχημάτιζε ημικύκλιο. Οι άνδρες είχαν μαύρα περιβραχιόνια και οι γυναίκες φορούσαν κατάμαυρα ρούχα. Παρακολουθούσαμε τη σκηνή σε στάση αναμονής, υπνωτισμένοι απ' τις μηχανικές κινήσεις του άνδρα που έριχνε πάνω στα τούβλα το κονίαμα που έπαιρνε απ' τον τενεκέ. Κι αν του έλειπε λίγο, βοηθούσε με το χέρι· ύστερα μάζευε ό,τι περίσσευε, το έριχνε πίσω στον τενεκέ και το ανακάτευε μέχρι να πάρει μια νέα φτυαριά και να βάλει το επόμενο τούβλο. Ο εργάτης τελείωσε κλείνοντας την κόγχη. “Κλακ.”

»Έπεσε τότε σιωπή.

»Εριξα ένα πλάγιο βλέμμα στον Φαλιού, ο οποίος στεκόταν πλάι μου. Δεν διέκρινα ίχνος συγκίνησης στο πρόσωπό του. Όταν συνειδητοποίησα ότι ούτε εγώ ένιωθα απολύτως καμία θλίψη, απόρησα. Μα ήταν δυνατόν, αντ' αυτής, να νιώθω ανακούφιση; Επιτέλους η καημένη η μαμά θα έβρισκε λίγη ησυχία, μακριά απ' τις κακές γλώσσες ενός τόπου στον οποίο ήταν πάντα δακτυλοδεικτούμενη. Από τότε που θυμόμουν τον εαυτό μου, την έβλεπα μονίμως καταδικασμένη σ' εκείνη τη θλιβερή ζωή, τη γεμάτη βάσανα και στερήσεις, χωρίς χώρο για όνειρα. Σπάνια αποτολμούσε να ονειρευτεί έστω και λίγο.

»Τότε, πίσω απ' τα κυπαρίσσια, πρόβαλε μια πεταλούδα βασίλισσα, με τεράστια κιτρινόμαυρα φτερά, που πέταξε δύο φορές μπροστά μας και στάθηκε πάνω στην ταφική κόγχη της μαμάς· ένωσε τα φτερά της και έμεινε εκεί, ακίνητη, σαν να είχε παγιδευτεί στο φρέσκο κονίαμα. Λίγο αργότερα ξεδίπλωσε πάλι τα φτερά της και απομακρύνθηκε απ' τον τάφο πετώντας ακανόνιστα πάνω απ' την περιφραγή του νεκροταφείου προς τα περιβόλια των Σουρόκα και το Δάσος των Ερωτευμένων. Και τότε, δεν ξέρω πώς, ούτε γιατί, θυμήθηκα τη φωτογραφία με τους Ιταλούς ναύτες στο γήπεδο του ποδοσφαίρου. Λες και δεν είχε βγει ποτέ απ' το μυαλό μου, ούτε μία μέρα, από τότε που η Σι-

ντέτα ντε καν Βιδαλέτ παρουσιάστηκε στο κοιμητήριο, πριν από τριάντα πέντε χρόνια, και ρώτησε τη Νέους:

»«Θέλεις μήπως να δεις τον πατέρα του άνδρα σου;»»

Μέρες τώρα γύρευα τον Ματέου να τον ρωτήσω για τους Ιταλούς: πώς βρήκε τώρα, στην ηλικία του, το κουράγιο ν' αναζητήσει τον πατέρα του. Δεν το αποφάσιζε, εντέλει όμως μου έστειλε ένα μήνυμα: «Ραφέλ, αν κατέβεις στις 20 Ιουνίου, μπορείς να 'ρθεις μαζί μου στο κοιμητήριο για το μνημόσυνο της μαμάς.» Θεώρησα την πρόσκληση καλή αρχή, εξού και την αποδέχτηκα.

Καθίσαμε σ' ένα ξύλινο παγκάκι, απέναντι απ' το μνήμα της Τζοάνα, που είναι θαμμένη σε μια κόγχη του ανατολικού τοίχου του νεκροταφείου του Κάλντες. Δύο πανύψηλα κυπαρίσσια μάς προστάτευαν απ' τον καύσωνα, που έπεφτε σαν μολύβι στον περίβολο. Απ' την ώρα που φτάσαμε δεν κουνηθήκαμε από το παγκάκι. Με τέτοια κουφόβραση, και η παραμικρή κίνηση απαιτούσε εξαιρετική προσπάθεια. Πάνω απ' τον περίβολο ξεχώριζαν οι κορυφές από τις βελανιδιές και τα λιόπρινα, οι οποίες ταλαντεύονταν από τον νοτιά που έπνεε ορμητικά μεταφέροντας σύννεφα σκόνης απ' τη βόρεια Αφρική. Η ατμόσφαιρα ήταν αποπνικτική. Στις στέγες των περίτεχνων τάφων των πλούσιων οικογενειών φύτρωναν ρόδινα λουλούδια, έρωτες ή δράκοι, τιμωρημένα κι αυτά απ' τη μαγία των ανέμων.

Ο Ματέου σώπαινε, οπότε βρήκα την ευκαιρία να παρατηρήσω τις τέσσερις πρώτες σειρές των τάφων. Ήταν στολισμένοι με μαρμάρινους σταυρούς και αγγέλους, νεανικές φωτογραφίες των πεθαμένων και μπουκέτα πλαστικών λουλουδιών. Δεν ήθελα να τον πιέσω. Πριν από κείνη την πρώτη συνάντηση στο κοιμητήριο, ο μισός πληθυσμός τουλάχιστον του Κάλντες με είχε προειδοποιήσει ότι θα συναντούσα τον πιο επιφυλακτικό άνθρωπο

του κόσμου –λιγομίλητο, βλοσυρό, ακοινωνήτο, έτσι μου τον είχαν περιγράψει–, και εγώ είχα αποφασίσει να σεβαστώ τις ιδιαιτερότητες του χαρακτήρα του. Ωστόσο η σύνεσή μου αποδείχτηκε κάπως υπερβολική: γιατί, με το που πάτησε στο κοιμητήριο, ο Ματέου, παρά τα προγνωστικά των γειτόνων του, βάλθηκε να θυμάται. Και τώρα, μετά από μια πολύ σύντομη παύση, ασυναίσθητη ίσως, ξανάπιανε το νήμα της ιστορίας κι εγώ ετοιμάστηκα να ακούσω.

«Η Νέους δούλευε τότε σ' ένα κομμωτήριο, χαμηλά στη Σάντα Μαρία, πολύ κοντά στο κουρείο. Μια μέρα που ήταν μόνη, μπήκε η Σιντέτα, η γυναίκα του κουρέα, και την αιφνιδίασε μ' κείνη την ερώτηση για τον πατέρα μου.

»“Θέλεις μήπως να δεις τον πατέρα του άνδρα σου;”

»Η Νέους δεν κατάλαβε τι εννοούσε και την κοίταξε επιφυλακτικά.

»“Θέλεις μήπως να δεις τον πατέρα του άνδρα σου;” επέμεινε η Σιντέτα, που δεν έπαυε να χαμογελάει.

»Η γυναίκα ήθελε, βλέπεις, παρακάλια, γι' αυτό το έπαιζε μυστηριώδης. Εντέλει έβαλε το χέρι στην τσέπη της και έβγαλε μια παλιά ασπρόμαυρη φωτογραφία. Έδειχνε μια ομάδα Ιταλών ναυτών λίγο πριν από έναν ποδοσφαιρικό αγώνα στην Γκράντζα, στο παλιό γήπεδο του Κάλντες ντε Μαλαβέγια. Όταν κόλλησε τη φωτογραφία στο πρόσωπο της Νέους, εκείνη έβγαλε ένα επιφώνημα έκπληξης:

»“Παναγιά Παρθένα, μα αυτός είναι ολόιδιος ο Ματέου!”

»Στο κέντρο μιας ποδοσφαιρικής ομάδας, ένας Ιταλός ναύτης κοίταζε φάτσα στον φακό, προκαλώντας τον φωτογράφο με μισάνοιχτο στόμα κι ένα περιπαικτικό χαμόγελο. Είχε τετραγωνισμένο πιγούνι και τα μαλλιά του αραίωναν στους κροτάφους. Ο καθένας θα τον μπέρδευε μαζί μου. Ήμασταν ολόιδιοι σχεδόν.

»Εκείνο το βράδυ η Νέους έφερε σπίτι τη φωτογραφία και περίμενε με ανυπομονησία τον ερχομό μου. Όταν άνοιξα την

πόρτα, ούτε το παλτό μου δεν μπορούσε να περιμένει να βγάλω. Πήρε τη φωτογραφία και μου την έδειξε. Ήταν νευρική, αλλά φαινόταν ενθουσιασμένη.

»“Κοίτα τι μου έδωσε η Σιντέτα ντε καν Βιδαλέτ!” μου είπε, μιλώντας τόσο γρήγορα, που έτρωγε τις λέξεις.

»Γούρλωσα τα μάτια μου έκπληκτος, γιατί το πρώτο πράγμα που είδα, ακριβώς εκεί στο κέντρο της εικόνας, ήταν αυτός ο νεαρός άνδρας που μου έμοιαζε τρομακτικά. Κι αμέσως μετά άνοιξα το στόμα μου και σωριάστηκα σε μια πολυθρόνα στην τραπεζαρία με τη φωτογραφία στο χέρι. Έμεινα έτσι σιωπηλός αρκετή ώρα, μπορεί και κάνα πεντάλεπτο, που θα πρέπει να της φάνηκε μια αιωνιότητα. Εντέλει, έκανα μια περίεργη γκριμάτσα και η Νέους αντιλήφθηκε την αλλαγή στην αντίδρασή μου.

»“Δεν θέλω να ξέρω το παραμικρό για τούτη τη φωτογραφία, μπορείς να την επιστρέψεις στη Σιντέτα!” είπα απότομα.

»Από εκείνη τη μέρα δεν ξαναθίξαμε το θέμα και η φωτογραφία των Ιταλών ξεχάστηκε σ' ένα συρτάρι των Βιδαλέτ για πάνω από τριάντα χρόνια, ως τη μέρα που πέθανε η μητέρα μου.

»Την ώρα λοιπόν της κηδείας, άμα τέλεψε ο εργάτης και το νεκροταφείο βυθίστηκε στη σιωπή, πρόβαλαν όλα τα φαντάσματα του παρελθόντος και συνειδητοποίησα ότι ανέκαθεν ήθελα να μάθω ποιος ήταν ο πατέρας μου. Είχα οικογένεια, ναι· κάθε φορά όμως που την κοίταζα, την έβλεπα όλο και πιο ατελή. Είχα γυναίκα, δυο κόρες, μπορούσα να προσβλέπω στο μέλλον με υπερηφάνεια και εμπιστοσύνη, μα δεν μπορούσα να κοιτάξω πίσω· μου έλειπε ένας πατέρας, κι αυτό σήμαινε ότι αγνοούσα το παρελθόν μου. Πόσες φορές δεν μπήκα στον πειρασμό να ρωτήσω τη μητέρα μου, ειδικά στα στερνά της ζωής της, τότε που μετακόμισε δίπλα μου, μα δεν τόλμησα να το κάνω. Δεν γίνονταν τότε τέτοιες κουβέντες· πόσο μάλλον μετα-

ξύ μητέρας και γιου. Εκείνο τον καιρό μια τέτοια συζήτηση ήταν αδιανόητη. Μα η ανάγκη μου να μάθω είχε ήδη αρχίσει να καταλαμβάνει ολοένα και μεγαλύτερο χώρο στο κεφάλι μου. Ποιος να ήταν άραγε εκείνος ο Ιταλός ναύτης που κουβαλούσε στη μητέρα μου τον μπόγο με τα άπλυτα ρούχα του; Πώς να ήταν εκείνος ο άνδρας που πολλοί ηλικιωμένοι στο Κάλντες θυμόντουσαν γιατί σφύριζε διαρκώς ναπολιτάνικα τραγούδια; Και τι να απέγινε;

»Κι άμα ο ιερέας κι ο κτίστης τελείωσαν τη δουλειά τους στο κοιμητήριο, εκμεταλλεύτηκα την ησυχία που επικρατούσε, σκούνησα τη Νέους και κόλλησα τα χείλια μου στο αυτί της, αιφνιδιάζοντάς την.

»«Όταν γυρίσουμε σπίτι, θα πας να ζητήσεις τη φωτογραφία των Ιταλών απ' τη Σιντέτα. Αποφάσισα να ψάξω τον πατέρα μου.»»

Ο νοτιάς δεν έκοβε και στο νεκροταφείο η αφρικανική ζέστη έσφιγγε για τα καλά. Ο Ματέου μού έριξε ένα πλάγιο βλέμμα να βεβαιωθεί πως τον άκουγα, και, σχεδόν χωρίς να πάρει ανάσα, ξεθάρρεψε και μου εξήγησε πώς με τον θάνατο τη μητέρας του ελευθερώθηκε απ' τη διακριτικότητα που της όφειλε όσο ήταν εν ζωή. Η Τζοάνα δεν μπορούσε πια να φανερώσει το μυστικό της σε κανέναν κι αυτή η βεβαιότητα τον αναστάτωνε· ωστόσο, εφόσον ήταν πια νεκρή, οι ερωτήσεις του γιου δεν μπορούσαν πλέον να την προσβάλουν κι έτσι γεννήθηκε μέσα του μια προσδοκία: πήρε την απόφαση να βρει τον πατέρα του και από εκείνη τη μέρα δεν σταμάτησε την αναζήτηση.

Η φωτογραφία της ποδοσφαιρικής ομάδας των Ιταλών ναυτών ήταν το μοναδικό στοιχείο που είχαν στα χέρια τους· οπότε, την επομένη κιόλας της κηδείας, η Νέους πήγε να βρει τη Σιντέτα ντε καν Βιδαλέτ και να της ζητήσει τη φωτογραφία. Ο νεαρός στο κέντρο της ομάδας, που κοίταζε κατευθείαν τον φακό,

ήταν φτυστός ο Ματέου όταν ήταν νεότερος: το ίδιο πρόσωπο, το ίδιο πιγούνι, το ίδιο βλέμμα, τα ίδια μαλλιά, με την ίδια αραιώση στους κροτάφους. Έπρεπε να είναι πατέρας του!

Το ίδιο κιόλας βράδυ βάλθηκαν να γυρεύουν τα ίχνη των χιλίων Ιταλών ναυτών που επέζησαν απ' τη βύθιση του Roma, της ναυαρχίδας του ιταλικού στόλου. Οι άνδρες αυτοί, μετά από αλλεπάλληλες περιπέτειες, βρήκαν τον χειμώνα του 1944 καταφύγιο στο Κάλντες. Μέσω ενός συλλόγου επιζώντων και συγγενών του πληρώματος του πολεμικού πλοίου που βυθίστηκε απ' τη γερμανική αεροπορία τον Σεπτέμβριο του 1943, ήρθαν σε επαφή με κάποιους ναύτες που είχαν περάσει απ' την Καταλονία. Εκείνοι τους βοήθησαν να εντοπίσουν τον πιθανό νεαρό της φωτογραφίας και τους έδωσαν ένα όνομα: Τσίρο Σανίνο. Ήταν καπετάνιος του εμπορικού ναυτικού, είχε δύο παιδιά, τον Τζιοβάνι και τη Φραντσέσκα, και ζούσε στη Γένοβα.

«Οδηγούσε η Νέους. Εγώ ήμουν πολύ φορτισμένος.

»«Λέξη δεν έβγαλες σε όλη τη διαδρομή, Ματέου», μου κοπανούσε η Νέους κάθε φορά που αναφέραμε το περίφημο ταξίδι από το Κάλντες ντε Μαλαβέγια στη Γένοβα.

»Ήταν ένα μακρύ ταξίδι, δέκα ώρες οδήγηση. Αρχικά μέσα από μέρη γνώριμα της βόρειας Καταλονίας, έπειτα στους πηγμένους αυτοκινητοδρόμους του Μονπελιέ και, τέλος, στο χάος της κίνησης της Κυανής Ακτής. Ακούγαμε μουσική από κασέτες: Γκλεν Μίλερ, Ρέι Κόνιφ, Πέρες Πράντο. Πέρασα ένα μεγάλο μέρος της διαδρομής με τα μάτια κλειστά. Όσο οδηγούσε η Νέους, αναλογιζόμουν πώς τα έβγαλα πέρα όλον αυτόν τον καιρό χωρίς τη βοήθεια της οικογένειας. “Ήμουν ευτυχημένος;” αναρωτήθηκα. Αναμφίβολα. Δεν μπορώ να ισχυριστώ το αντίθετο. Πήρα τη γυναίκα που ήθελα κι απέκτησα δύο κόρες και τέσσερις εγγονές. Όλα πήγαν καλά στη ζωή μου. Και, όταν κοιτάω πίσω μου, ξέρω πως ό,τι έκανα είναι καλώς καμωμένο. Πάω όμως πιο πί-

σω, αρκετά χρόνια πριν, και συνειδητοποιώ πως κάτι λείπει. Κι αυτό το κάτι μου είναι μεγάλο βάρος. Ίσως να βλέπω τα πράγματα πολύ πιο μαύρα απ' ό,τι είναι. Ευτυχώς που η Νέους είναι διαφορετικός χαρακτήρας· πολύ πιο αισιόδοξος, γι' αυτό και τα πήγαμε τόσο καλά.

»Αυτά σκεφτόμουν σε όλη τη διαδρομή και αναμασούσα ξανά και ξανά τις αιτίες που με οδήγησαν σ' αυτό το τρελό ταξίδι· ένα ταξίδι που ξεκίνησε απ' την πρώτη μέρα που κράτησα στα χέρια μου εκείνη τη φωτογραφία με τους Ιταλούς ναύτες: το σοκ της πρώτης φοράς ήταν τόσο έντονο, που συνειδητοποιήσα ότι έκτοτε η ζωή μου σημαδεύτηκε απ' την ανάγκη να βρω τον πατέρα μου.

»Διασχίσαμε όλη τη νότια Γαλλία, καθ' οδόν προς τη Γένοβα, με μεγάλες προσδοκίες. Αφότου ξαναείδα τη φωτογραφία, μιλήσαμε με ανθρώπους του χωριού, μήπως και θυμηθεί κανείς κάτι, οτιδήποτε, για τον νεαρό με το τετραγωνισμένο πιγούνι και τους αραιούς χροτάφους που μου έμοιαζε. Μα δεν βγάλαμε τίποτε. Μήτε ανακαλύψαμε κάτι καινούριο.

»Πήγα από σπίτι σε σπίτι.

»«Είμαι γιος ενός Ιταλού και θέλω να βρω τον πατέρα μου», τους έλεγα.

»Και έβγαζα τη φωτογραφία και τους ρωτούσα αν τους θύμιζε κάτι εκείνος ο άνδρας, αν ήξεραν οποιαδήποτε λεπτομέρεια που θα μπορούσε να με βοηθήσει να τον εντοπίσω. Εκείνοι εκπλήσσονταν που το έκανα έτσι απλά. Κι εγώ ξαφνιάστηκα που αποδείχτηκε ότι όλοι το ήξεραν: όλοι ανεξαιρέτως στο χωριό γνώριζαν ανέκαθεν πως ήμουν γιος ενός Ιταλού. Μα δεν θυμούνταν παραπέρα και κανείς δεν μπορούσε να με βοηθήσει.

»Αφού ρώτησα παντού χωρίς επιτυχία, βαρεθήκαμε να κάνουμε τηλεφωνήματα στην Ιταλία. Μια γειτόνισσα είχε βρει έναν καθηγητή, μα αποδείχτηκε ένας ψευτο-ιστορικός, που μας έκανε μόνο να χάσουμε τον καιρό μας. Τέλος, χάρη στον σύλλογο επι-

ζώντων και συγγενών του πληρώματος του Roma, ανακαλύψαμε τα ίχνη του Τσίρο Σανίνο. Μετά απ' όλη εκείνη την περιπέτεια, ήμασταν έτοιμοι πλέον να τον συναντήσουμε.

»Χάραζε όταν κινήσαμε απ' το Κάλντες. Ταξιδέψαμε με το Peugeot 307, μονοκοπανιά. Ως το απομεσήμερο είχαμε φτάσει και τραβήξαμε γραμμή για το ξενοδοχείο President, που από τότε έγινε το καταφύγιό μας όποτε επιστρέφαμε στην πόλη. Βγήκαμε από το ξενοδοχείο πολύ αγχωμένοι και χαθήκαμε· μας είδαν κάτι καραμπινιέροι ξεθεωμένους απ' το ταξίδι, μας λυπήθηκαν, μας έβαλαν σ' ένα Fiat και μας πήγαν ως την είσοδο του κτιρίου, στη βία Σαν Φρουτουόζο.

»Πατήσαμε το κουδούνι χωρίς να το σκεφτούμε και, σαν ανεβήκαμε στο διαμέρισμα και χτυπήσαμε την πόρτα, μας άνοιξε ο ίδιος ο Τσίρο Σανίνο. Δεν είχαμε ξαναβρεθεί, μήτε γνωρίζαμε ο ένας τον άλλον· μα, όταν βρεθήκαμε πρόσωπο με πρόσωπο, ανοίξαμε και οι δύο διάπλατα τα μάτια αλαφιασμένοι και αιφνιδιασμένοι, σαν να κοιτιόμασταν σε καθρέφτη.»

Ρούπι δεν είχαμε κάνει απ' το πρωί, καθηλωμένοι θαρρείς σιμά στον τάφο της οικογένειας Τουρέν Πασκουάλ, όπου αναπαύονται η Τζοάνα, η μητέρα του Ματέου, και ο Σαλβαδόρ, ο άνθρωπος που είχε πάντα για πατέρα. Απ' την πίσω πλευρά του περιβόλου, έφτανε εκκωφαντικά μονότονη η συναυλία των τζιτζικιών. Κι ο χρόνος είχε περιπέσει σε μια νάρκη απ' την οποία δεν μπορούσαμε να βγούμε. Μα το αλύχτημα ενός σκύλου πέρα μακριά, κάτω στο χωριό, έλυσε το ξόρκι.

Ο Ματέου σηκώθηκε και κίνησε με αποφασιστικά βήματα προς την έξοδο· αναγκάστηκα να τρέξω να τον προφτάσω. Μανταλώσαμε την πόρτα του νεκροταφείου και πήραμε τον δρόμο του γυρισμού, βιαστικά, σαν να είχαμε καθυστερήσει. Και δεν μίλησε άλλο. Μα ήταν η πρώτη μας συνάντηση και δεν ήθελα να τον πιέσω.

Διασχίσαμε το δάσος. Είχε τόση κάψα, που έλεγες πως θα έπιανε φωτιά από στιγμή σε στιγμή. Άμα βγήκαμε στο Ρόκες, αφήνοντας πίσω μας την αγροικία των Ρουφί, νόμισα πως τραβούσαμε για το σπίτι του, στο σύγχρονο κομμάτι του Κάλντες. Ωστόσο εκείνος με ξάφνιασε και λοξοδρόμησε προς τη Μίνα. Περάσαμε από το πλάτωμα όπου παλιά άπλωναν τα ασπρόρουχα και φτάσαμε στα δημόσια λουτρά, δίπλα στο ρέμα.

Εκεί ο Ματέου κοντοστάθηκε. Μου φάνηκε συλλογισμένος. Σίμωσε το αυλάκι, έχωσε τις χούφτες του βαθιά και, όταν τις έβγαλε, ήταν γεμάτες νερό, που το έριξε στο πρόσωπό του. Άμα δροσίστηκε, πάλι με ξάφνιασε: «Ξέρεις τι λέω να κάνουμε; Να κατεβαίνεις πότε πότε να μιλάς με τη Νέους και τις θυγατέρες μου, που ζήσανε την ιστορία όσο κι εγώ· μαζί τους δεν θα έχεις κανένα πρόβλημα. Ούτε με τον Φαλιού, τον μεγάλο μου αδελφό· μήτε εκείνος έχει ενδοιασμούς. Εμένα, αντίθετα, δεν μου αρέσει να πολυμιλάω. Αλλά θα δούμε...»

Μου φάνηκε καλό σημάδι· και σύντομα ανακάλυψα πως είχα δίκιο, γιατί, αφού έκανε μερικά βήματα ώσπου να βρει λίγη σκιά στην πηγή Ρεζ ντ' εν Μελ, ζύγωσα, καθίσαμε μπροστά στο σπίτι όπου γεννήθηκε και βάλθηκε να μιλάει. Αυτή είναι η ιστορία του.

Πάντα ένιωθα διαφορετικός. Γεννήθηκα στο χειρότερο σπίτι του Κάλντες ντε Μαλαβέγια, σε μια δυσλειτουργική, όπως θα λέγαμε σήμερα, οικογένεια, της οποίας δεν ένιωθα μέλος. Ο πατέρας δούλευε στο δάσος κι ερχόταν σπίτι μια δυο φορές μόνο την εβδομάδα. Φώναζε συνεχώς, έβριζε και χτυπούσε τη μητέρα μου. Κι εκείνη η δόλια σκοτωνόταν στη δουλειά· απ' τις έξι το πρωί έβαζε μπουγάδα στα σπίτια του χωριού και στις οκτώ ακριβώς έμπαινε στο κρεοπωλείο των Βαρδάλα, όπου δούλευε υπηρέτρια, παρότι κατέληξε σχεδόν ψυχοκόρη της ιδιοκτήτριας.

Ο Ιταλός εμφανίστηκε μια μέρα στο πλυσταριό των δημόσιων λουτρών μ' έναν μπόγο άπλυτα ρούχα μιας ομάδας ναυτών που είχανε βρει καταφύγιο στο ξενοδοχείο Prats και η μητέρα μου τα έπλυνε. Λίγες μέρες αργότερα, ξανάρθε με μια ακόμη στοίβα άπλυτα και η μητέρα μου έβαλε ξανά μπουγάδα. Πρέπει να έκανε μάλλον καλά τη δουλειά της, γιατί ο νεαρός εξακολούθησε να πηγαίνει. Αρχικά κάποιες φορές την εβδομάδα· μετά μέρα παρά μέρα, και, τέλος, φαίνεται ότι πήγαινε καθημερινά, ακόμη κι αν δεν είχε κάτι για πλύσιμο. Κι αυτό κράτησε επτά μήνες, όσο δηλαδή έμειναν οι Ιταλοί στο Κάλντες. Χρόνια αργότερα, η Σαουρίνα, η ιδιοκτήτρια του κρεοπωλείου,

είχε πει ότι, όταν η μητέρα μου έβαζε μπουγάδα, ο Ιταλός έπαιζε με τη Μαρσέ και τον Φαλιού, τα μεγαλύτερα αδέρφια μου. Και άλλες γειτόνισσες θυμούνται αυτή την οικογενειακή νότα και την οικειότητα που είχε με τα παιδιά.

Όταν γεννήθηκα εγώ, οι Ιταλοί ναύτες είχαν ήδη φύγει.

Το όνομά μου είναι Ματέου Τουρέν Πασκουάλ, μα είμαι γνωστός ως Ματέου ντε λα Μίνα, απ' το φτωχότερο σπίτι στο χωριό, αυτό που όλοι φοβόντουσαν και όλοι απέφευγαν. Στο σπίτι ήμασταν πέντε αδέρφια. Η Μαρσέ, η μεγαλύτερη, που είναι πια μακαρίτισσα η δύστυχη, ήταν μόλις δεκάξι μήνες μεγαλύτερη απ' τον Φαλιού, τον δευτερότοκο, που ήταν αντίθασος και μου ρίχνει δυο χρόνια ακριβώς. Γεννήθηκα στις 22 Ιανουαρίου του 1945, έξι μήνες αφότου οι Ιταλοί ναύτες εγκατέλειψαν το Κάλντες. Από εκεί κι ύστερα, τα πράγματα στη Μίνα χειροτέρευαν ακόμη περισσότερο και, ίσως εξαιτίας αυτού, τα άλλα αδέρφια μου άργησαν πολύ να έρθουν: με την Κοντσιτά –που σήμερα θέλει να τη φωνάζουν Κονσεψιό, αν και ανέκαθεν τη λέγανε Κοντσιτά– έχω διαφορά πέντε χρόνια και με τον Κιμ, τον μικρότερο, εννέα.

Ήμασταν πέντε αδέρφια, αλλά δεν ήμασταν οικογένεια ή, εν πάση περιπτώσει, εγώ ένιωθα πάντα παράταιρος σ' αυτήν. Ο πατέρας μου και τα αδέρφια μου όλο τρώγονταν, αρπάζονταν, μιλούσαν άσχημα, βλαστήμαγαν και φώνιζαν πάντα βερεσέ. Εγώ δεν άντεχα τις φωνές και ήμουν ανυποχώρητος σ' αυτό. Ήμουνα τόσο μπουχτισμένος απ' τις βρισιές, τους καβγάδες και τη μιζέρια της Μίνα, που από πολύ τρυφερή ηλικία αποφάσισα

να επαναστατήσω και να αλλάξω την κατάσταση. Σε ηλικία μόλις δέκα ετών άρχισα να εργάζομαι ως γκρουμ στο ξενοδοχείο Vichy Catalán και στα έντεκα έβγαλα τον πρώτο μου μισθό και οι μαγαζάτορες με κυνηγούσαν στους δρόμους να ξοφλήσω τα χρέη του πατέρα μου και των αδελφών μου.

Όταν τα άλλα παιδιά τελείωναν τα μαθήματα, εγώ έμενα στο σχολείο να μελετήσω, εκμεταλλευόμενος το γεγονός ότι ο δάσκαλος δίδασκε τους μεγαλύτερους, που έδιναν εξετάσεις στο Ινστιτούτο της Τζιρόνα. Στα δώδεκα βάλθηκα να φτιάχνω κάσες για μια εταιρεία εμφιάλωσης –στο Κάλντες «κάσες» λέμε τα ξύλινα κασόνια με τα οποία μεταφέρουμε τα μπουκάλια μεταλλικού νερού– και μετά από λίγους μήνες αποφάσισα να εργαστώ ακόμη περισσότερες ώρες και άρχισα να μοιράζω πάγο στα μαγαζιά και στα πλουσιόσπιτα του χωριού. Πήγαινα κάθε πρωί ως την εθνική οδό, στο ύψος του Ταπιότς, μ' ένα ποδήλατο με ρυμούλκα, να τον παραλάβω. Στις έξι ακριβώς φόρτωνα τον πάγο απ' το φορτηγό που έκανε τη διαδρομή από το Σάντα Κολόμα ντε Φαρνέρς ως την Τζιρόνα, και ως τις εννιά είχα μοιράσει όλο το εμπόρευμα: δώδεκα κολόνες πάγου εικοσάκιλες, κομμένες ανά τέταρτο ή μισό κιλό, ανάλογα με τα σπίτια. Ο πάγος ήταν καλή μπίζνα, μου έπαιρνε μόνο τρεις ωρίτσες και μπορούσα να μοιράζω τον υπόλοιπό μου χρόνο ανάμεσα στις «κάσες» και στα μαθήματα. Με κείνες τις δύο δουλειές πρόκοψα στο φτερό: στα δεκατρία μου χρόνια είχα ήδη αγοράσει το πρώτο μου ψυγείο στη Μίνα και την αμέσως επόμενη χρονιά ένα ραδιόφωνο.

Μια μέρα με φώναξε ο Ραμόν Αγκουστί να δουλέψω κοντά του μαθητευόμενος ηλεκτρολόγος. Κάποιος, ποτέ δεν έμαθα ποιος, του είχε πει καλά λόγια για μένα. Ο παππούς Ραμόν όχι μόνο εμπιστεύτηκε ένα δεκατριάχρονο παιδί, αλλά είχε και το θάρρος να 'ρθει να το βρει στη Μίνα, αυτή την κόλαση που απέφευγαν όλοι οι γείτονες του Κάλντες, γιατί μας θεωρούσαν υπόκοσμο. Για μένα αυτό ήταν πολύ μεγάλη έκπληξη. Εκείνη η

πράξη γενναιότητας ήταν κάτι σαν άθλος κι εγώ αισθάνθηκα πολύ τυχερός. Δεν ξέρω αν γίνομαι κατανοητός. Η εμπιστοσύνη του μου άλλαξε τη ζωή.

Ο παππούς Ραμόν κι εγώ δουλεύαμε όλες τις μέρες του χρόνου, όλες τις ώρες της μέρας. Δεν υπήρχαν γιορτές για μας, μήτε σχολή μήτε αραλίκι. Θα πρέπει να ήταν πάνω από εξήντα χρονών, μα ήτανε καλός τεχνίτης και μου έμαθε τη δουλειά. Και ενστάλαξε μέσα μου έννοιες όπως η σοβαρότητα, η εργατικότητα και η σταθερότητα, αξίες που συνεχίζω μέχρι σήμερα να ακολουθώ κατά γράμμα. Μαζί μου το αφεντικό ρίσκαρε, γιατί ο ηλεκτρολόγος μπαίνει σε κάθε σπίτι· δεν ήταν εύκολο να σε εμπιστευτούν, πόσο μάλλον αν είχες μαζί σου ένα αγόρι απ' τη Μίνα, που στο άκουσμά της σήμαινε συναγεραμός. Όταν το συνειδητοποίησα αυτό, έβαλα τα δυνατά μου να γίνουν όλα στην εντέλεια: ποτέ δεν έλειψε το παραμικρό από κανένα σπίτι και σύντομα διαδόθηκε ότι ήμουν απόλυτα αξιόπιστος. Προς έκπληξή μου, οι άνθρωποι με δέχτηκαν· ίσως επειδή με συνόδευε πάντα το αφεντικό, ίσως γιατί από μικρός ήμουν πολύ ήσυχος ή ίσως, απλώς, γιατί επισκευάζα όλες τους τις βλάβες και δικαίως εξέφραζαν τις ευχαριστίες τους.

Αλλά και ο παππούς Ραμόν αναγνώριζε τις προσπάθειές μου και με υπερασπίστηκε μέχρι θανάτου. Η Νέους το ξέρει αυτό από πρώτο χέρι, γιατί, τότε που αρχίσαμε να βγαίνουμε, μια μέρα ο Ραμόν πήγε και τη βρήκε.

«Κοίταξε, Νέους, αν θέλεις να παίξεις, αυτό το αγόρι δεν κάνει για σένα· αν βγαίνεις με τον Ματέου, πρέπει να το εννοείς. Αλλιώς, θα έχεις να κάνεις μαζί μου!»

Είμαι απ' τη Φλασά και ήρθα στο Κάλντες να πιάσω δουλειά στο κομμωτήριο. Αφού ως σήμερα με αποκαλούν η Νέους η κομμώτρια, παρόλο που παράτησα το κομμωτήριο πριν από σαράντα χρόνια και άνοιξα κατάστημα με είδη δώρων. Ο Ματέου μου άρεσε απ' την πρώτη στιγμή, άσχετα αν όταν αρχίσαμε να βγαίνουμε οι γυναίκες του χωριού τραβούσαν τα μαλλιά τους.

«Μπορούσες να επιλέξεις οποιοδήποτε άλλο αγόρι, φτάνει να μην είναι απ' τη Μίνα.»

«Δεν θα παντρευτώ την οικογένειά του, τον Ματέου θα παντρευτώ», αντέλεγα.

Ήμουν παιδί ακόμα, δεκαπέντε χρονών· τώρα τον Αύγουστο κλείνω τα εβδομήντα. Ήρθα στο Κάλντες παρά τη γνώμη των γονιών μου, ειδικά της μητέρας μου, αλλά, όταν μου μπει εμένα κάτι στο μυαλό μου, τίποτε και κανείς δεν μπορεί να με σταματήσει. Εκείνη την εποχή πήγαινα σε μια σχολή κομμωτικής στην οδό Σιουταντάνς στην Τζιρόνα, και κάπου πήρε το αυτί μου ότι κάποια κοπέλα απ' το Κάλντες άνοιγε κομμωτήριο και έφαχνε μαθητευόμενη. Σύντομα τα βρήκαμε και στις 4 Ιουνίου του 1962 μετακόμισα εκεί.

Τα αγόρια δεν χρειάστηκαν μήτε δύο μέρες για να αρχίσουν να περιφέρονται έξω απ' το μαγαζί, κάνοντας αισθητή την πα-

ρουσία τους· ξέρεις, κάθε φορά που φτάνει ένα καινούριο κορίτσι, τραβάει την προσοχή των νέων της μικρής λουτρόπολης. Αλλά δεν υπήρχε μήτε ένας που να με πείθει, κανένας δεν μου άρεσε. Όσπου μια μέρα ήρθε ο Ματέου να φτιάξει κάτι. Τον είχα βάλει από καιρό στο μάτι, τον έβλεπα πολλές φορές να περνάει μ' ένα πράσινο ποδήλατο και έσπευσα να γράψω στην οικογενειά μου: «Θα παντρευτώ αυτό το αγόρι.»

Πλάνταξαν στο κλάμα.

«Τόσο νέα και να βρίσκεται τόσο μακριά», έλεγαν οι γονείς μου. Αλλά εγώ δεν έκανα πίσω, τουναντίον, το ήθελα όλο και πιο πολύ. Έτσι κύλησαν οι πρώτοι έξι μήνες του φλεβρ: εγώ αποφασισμένη να προχωρήσω και εκείνοι δώσ' του να κλαίνε.

Δεν ξέρω τι ακριβώς με τράβηξε στον Ματέου, ούτε ξέρω πώς να το εξηγήσω. Μου φάνηκε διαφορετικός απ' τους άλλους· διαφορετικός απ' όλους όσους ήξερα και διαφορετικός απ' όλους εκείνους με τους οποίους είχα χορέψει ως τότε. Μέχρι τη μέρα που τον συνάντησα, μόνο ένας με ενδιέφερε πραγματικά, ο γιος ενός κτηνιάτρου στη Φλασά, στο σπίτι όμως μου είπαν ότι δεν ήταν της σειράς μας και έτσι τον ξέχασα. Και πια δεν τράβηξε κανείς άλλος την προσοχή μου, μέχρι που άρχισα να δουλεύω στο κομμωτήριο του Κάλντες και πέρασε ο Ματέου με το πράσινο ποδήλατο.

Δυο τρεις φορές που μιλήσαμε στάθηκαν αρκετές για να συμπαθήσει ο ένας τον άλλον. Ήτανε νόστιμος, σοβαρός και έδειχνε μεγαλύτερος. Ήτανε θλιμμένος, αυτό ναι, γιατί η κατάσταση στη Μίνα δεν βελτιωνότανε.

«Δεν καταλαβαίνω πώς μπορείς και βγαίνεις με αυτό το αγόρι», μου έλεγε η Νούρια, η ιδιοκτήτρια του κομμωτηρίου, «που βγαίνει πάντα απ' το σπίτι του τόσο σκοτισμένο».

Μα και η Ρεμέδιος, μια πελάτισσα απ' την Καστίλη, μιλούσε άσχημα γι' αυτόν:

«Νέους, αγάπη μου, τι δουλειά έχεις εσύ με αυτόν τον άχρηστο;»

Και άλλες γυναίκες του χωριού συνέχιζαν το κήρυγμα ότι τα αρσενικά της Μίνα δεν ήταν αξιόπιστα.

«Μα πώς βγαίνεις με αυτόν, από ένα τέτοιο σπίτι;»

Κι εγώ, όσο πιο πολύ μού το έλεγαν, τόσο περισσότερο ήθελα να βγαίνω μαζί του.

Την περασμένη μάλιστα Κυριακή συναντήσαμε τη Ρεμέδιος, που ήταν περαστική απ' την περιοχή, και πια δεν κρατήθηκα:

«Θυμάσαι τι μου έλεγες κάποτε, Ρεμέδιος;»

Κρατούσα τον Ματέου αλαμπρατσέτα και η άμοιρη γυναίκα έγινε κατακόκκινη απ' την ντροπή της.

«Πάψε, καλέ, μπροστά στον άνδρα σου!»

Τώρα μπορεί να φαίνεται έως και κωμικό, υπήρξε όμως μια εποχή που είχε γίνει κάτι σαν εμμονή: όλες οι γυναίκες του Κάλντες είχαν βάλθει να με πείσουν να παρατήσω τον Ματέου.

Και, όσο επέμεναν, τόσο ο Ματέου μού άρεσε ακόμη περισσότερο.

Σήμερα θα ήταν αδιανόητο να σας προτείνει κάποιος κάτι τέτοιο: ο καθένας ακολουθεί ελεύθερα τον δρόμο του. Τότε όμως ήταν διαφορετικά, ήταν άλλες εποχές, οπότε οι γυναίκες του Κάλντες δεν κάμφθηκαν απ' το γινάτι μου και έσπευσαν να προειδοποιήσουν τους γονείς μου για τον κίνδυνο που διέτρεχα βγαίνοντας μ' ένα αγόρι απ' τη Μίνα. Όταν άκουσαν οι γονείς μου όλα αυτά που καταμαρτυρούσαν σ' εκείνη την καταραμένη οικογένεια, εμφανίστηκαν ξαφνικά και ήταν αποφασισμένοι να με πάρουν μαζί τους στη Φλασά. Για πάντα. Ήταν Μάης μήνας, ένας χρόνος ακριβώς μετά την άφιξή μου στο Κάλντες. Κι ενώ βρισκόμασταν στον σταθμό περιμένοντας να έρθει το τρένο, μια θεία απ' την Τζιρόνα, η οποία παρεμπιπτόντως ήταν και νονά μου, με υπερασπιζόταν ακόμα.

«Γιατί δηλαδή δεν μπορεί να βγαίνει με όποιον θέλει;»

Είχα μόλις κλείσει τα δεκάξι και τον αγαπούσα. Ο μπαμπάς δεν παρενέβαινε τόσο, η μαμά όμως ήταν ανένδοτη και η θεία μου αδύνατον να τη μεταπείσει. Εν πάση περιπτώσει, κάποιος με είδε στον σταθμό να περιμένω το τρένο και έτρεξε να το πει στον Ματέου, ο οποίος βρισκόταν στο γήπεδο του ποδοσφαίρου. Ακούγοντας την είδηση, λιγοθύμισε. Τότε οι φίλοι του ήρθαν κατατρομαγμένοι να μου το πουν κι εγώ εγκατέλειψα άρον άρον τους γονείς μου κι έτρεξα να τον συνενέρω, επειδή μου είπαν ότι ήταν πολύ άσχημα και ότι κάποιος είχε πάει να φωνάξει τον γιατρό.

Όταν έφτασα στο γήπεδο του ποδοσφαίρου, τον βρήκα τέζα στο έδαφος, αλλά καμία σχέση με λιποθυμία: θέλοντας να πνίξει τη θλίψη του, είχε πιει έναν κουβά και ήταν ο δόλιος μεθυσμένος του θανατά. Αλλά ήταν ολοφάνερο πως είχε κλάψει. Αφού άρπαξε το χέρι μου και δεν έλεγε να το αφήσει.

«Δεν θέλω να σε πάρουν μαζί τους!» φώναζε.

Ήταν οι ημέρες του προσκυνήματος στο Κάλντες και δεν έπεφτε καρφίτσα. Πήγαμε στο μπαρ Sport, που ήταν επίσης ασφυκτικά γεμάτο. Και να ουρλιάζει μπροστά σε όλους, οπότε αναγκάστηκα να σοβαρευτώ.

«Σύνελθε ή φεύγω εδώ και τώρα!»

Αλλά με είχε τόσο συγκινήσει, που πια δεν ξαναέφυγα από το Κάλντες.

4 Σεπτεμβρίου 1943. Το *Roma*, θωρηκτό του Ιταλικού Πολεμικού Ναυτικού, αποπλέει από τη ναυτική βάση της Λα Σπέτσια, αλλά στα στενά του Μπονιφάτσιο βομβαρδίζεται από τη Λουφτβάφε. Οι επιζώντες ξεκινούν ένα ταξίδι που θα τους οδηγήσει στο Κάλντες ντε Μαλαβέγια, ένα μικρό χωριό της Καταλονίας όπου θα εγκατασταθούν σε αναμονή της επιστροφής τους στην Ιταλία. Εκεί, ο Τσίρο, ένας από τους Ιταλούς ναύτες που σφυρίζει διαρκώς ναπολιτάνικα τραγούδια, συναντά την Τζοάνα, μια παντρεμένη γυναίκα που φυτεύει γαρίφαλα για να βρει διέξοδο από τον τελματωμένο γάμο της.

Εξήντα χρόνια αργότερα, μετά τον θάνατο της μητέρας του, ο Ματέου αποφασίζει να βρει τον άντρα που όλοι πιστεύουν ότι είναι ο πραγματικός του πατέρας.

Ο γιος του Ιταλού είναι ταυτόχρονα μια απαγορευμένη ερωτική ιστορία στα χρόνια του Ισπανικού Εμφυλίου και ένα ταξίδι αναζήτησης ταυτότητας